

Nieuwjaarstoespraak 2011: Bitter & Zoet

Bitter & Zoet. Plichtgevoel. Orde en tucht. Deze opschriften staan op de gevels van de historische panden in Veenhuizen (Drenthe). Veenhuizen heeft als voormalige `dwangkolonie` een bijzondere geschiedenis. Veenhuizen was de plek waar mensen naar toe werden verbannen als ze niet in de normale maatschappij pasten. In de loop van de tijd zijn hier tienduizenden landlopers, bedelaars, zwervers, dronkenlappen en andere onaangepaste lieden tewerkgesteld. Gewone burgers mochten er heel lang niet komen, waardoor men Veenhuizen associeerde met een gesloten en geheimzinnig dorp.

Nu is het vooral aardig om dit dorp te bezoeken vanwege het gevangenis museum. En in de kerstvakantie vanwege de landloperdag: overal ziet men landlopers, boeven en bedelaars lopen. Als afsluiting van deze excursie is het prima toeven in het hotel dat is ondergebracht in drie voormalige ambtenarenwoningen: Bitter&Zoet.

Ik vond het een mooie metafoor voor 2011. En niet alleen voor 2011, maar voor het hele leven eigenlijk. We leven op de top van de welvaart. Nooit eerder waren we met z'n allen zo rijk en zo hoog opgeleid. De vraag is of de stijging die we de laatste 10 – 20 jaar meemaken kunnen volhouden.

Paul Schnabel, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (CPB) denkt van niet ¹. De ouders van nu hebben doorgaans een hogere opleiding dan hun ouders, maar er is een trend gaande dat de komende generatie minder hoog opgeleid zal zijn. De huidige jongeren zullen met meer onzekerheden moeten leren leven dan hun ouders. Er is sprake van – wat

¹ Interview in Dagblad Trouw, 31-12-2010

hij noemt – afzekering. De sociale zekerheid wordt afgebouwd, jongeren krijgen minder werkloosheidsuitkeringen, bijstand, arbeidsongeschiktheidsuitkeringen of pensioenopbouw. Om de welvaart die we nu hebben te kunnen handhaven zullen we langer, harder, beter en meer moeten werken.

Hij eindigt zijn boodschap wel weer positief: de relatie van jongeren met hun ouders en zelfs grootouders is beter dan ooit, dus die toegenomen solidariteit is weer een mooie ontwikkeling.

Bitter en zoet. Jawel, twee zijden van dezelfde medaille.

Je zou verwachten dat in deze tijd, waarin er bijna oneindig veel keuzes gemaakt kunnen worden, kinderen zouden excelleren. In ieder geval zijn Nederlandse kinderen volgens Unicef de gelukkigste kinderen van de wereld ². Maar waarom zouden zij dan niet (nog) beter kunnen presteren dan hun ouders?

Jelle Jolles, hoogleraar hersenen, gedrag en educatie, geeft een heldere analyse van omgevingsfactoren in de opvoeding ³. Omgevingsfactoren spelen een zeer belangrijke rol. Als een kind volgens de bouwtekening een IQ heeft van tussen 80 en 140, zijn het de omgevingsfactoren die bepalen of het een IQ krijgt van 90, 100 of 130. Uiteindelijk zijn ouders – en in het verlengde de school - behoorlijk bepalend voor de toekomst van het kind.

'Een stabiele omgeving. Ouders die het kind emotioneel en intellectueel steunen. Daarvoor hoef je heus geen Aristoteles te lezen, maar als je kind een vliegtuig aan het knutselen is, dan helpt het om te vragen hoe hij de vleugel aan de romp gaat vastmaken en om subtiel een alternatieve aanpak te opperen als dat nodig is. Kinderen van hoogopgeleide ouders zijn daarbij in het voordeel.

'Een instabiel gezin is ongunstig. Evenals gestreste ouders, want dat brengen ze over; kinderen met stresshormonen in hun brein zien veel gevaar. Een deel van hun werkgeheugen zit vol met angst en rommel. Dat remt de ontwikkeling; er is te weinig ruimte in hun brein.'

(...)

Je moet het jeugdige enthousiasme en de leergierigheid niet in de kiem smoren. Daarom is opvoeden een lastige klus. Je moet kinderen de kans geven ervaringen op te doen, zowel positieve als negatieve. Ze moeten kunnen ervaren dat het pijnlijk is je knie kapot te vallen. Maar je kunt ze ook weer niet te veel risico laten lopen.

(...)

Het klassieke schoolsysteem haalt de nieuwsgierigheid uit kinderen. Ze in het gareel krijgen staat vaak op de eerste plaats. Soms zijn ouders panisch over alles wat hun kind kan overkomen waardoor een kind het idee krijgt dat alles in potentie gevaarlijk is. Gelukkig zijn er altijd kinderen die zich daaraan niet storen. Maar die lopen weer andere risico's: om met de politie in aanraking te komen, lage schoolcijfers te halen of ten onrechte het stempel ADHD te krijgen. Ik noem dat langzaam groeiende bomen. Maar ook trage bomen kunnen de hoogste worden. Het is alleen lastig voor ouders om daarmee om te gaan, zeker als ze zien dat hun kind achter lijkt te blijven.'

Bitter en zoet. Jawel, ook in de opvoeding; ook in het onderwijs.

En wat betekent dat voor ons en ons onderwijs? We kunnen onze goede voornemens voor de komende jaren vorm geven in ons nieuwe strategisch beleidsplan (SPB). We leiden kinderen op voor een onzekere toekomst. Tegelijk weten we dat we een stabiele en uitdagende omgeving moeten bieden. Dat vraagt een enorme inspanning van ons gezamenlijk .

Op de gemiddelde eindresultaten van onze scholen afgaande halen we wel een voldoende, maar nog zeker geen goed of uitmuntend. Naast een inspanningsverplichting hebben we daarom ook een resultaatverplichting.

Dat is de harde kant van het presteren: als we ons niet onderscheiden in kennis, vaardigheden en competenties delven we het onderspit. Er zal in toenemende mate geconcurrereerd

² Dagblad Trouw 14-02-2007

³ Volkskrant Magazine 31-12-2010

moeten worden in een mondiale omgeving. Dat vraagt scherpte en diepte. Eerst en vooral van ons als onderwijsgeevenden! Alleen het beste is goed genoeg. En bij dezen wil ik graag poneren dat 'moeten' een normaal werkwoord is; sommige dingen zijn niet leuk, maar moeten wel gebeuren. Ik bepleit een didactisch klimaat waarin naast het bevorderen van zelfstandigheid en nieuwsgierigheid ook plaats is voor drill and practice. Vakmanschap ontstaat door eindeloos herhalen

Maar er is meer dan het nastreven van goede resultaten op cognitief gebied: kinderen zullen zich bewust moeten worden wie ze zijn (authenticiteit) en hoe ze kunnen participeren in een voortdurend veranderende omgeving (omgevingssensitiviteit). Ik pleit voor een pedagogisch klimaat waarin kinderen worden bevestigd in hun eigen waardigheid zolang die niet leidt tot zelfoverschatting of een hedonistische levensstijl. Omgevingssensitiviteit betekent je realiseren dat je deel bent van een groter geheel en dat jij niet het middelpunt van het heelal bent.

Bitter en zoet als duiding van het hele leven. Daar zullen we kinderen mee moeten laten kennis maken. Er is de kant van de bemoediging en bevestiging; de kant van de complimenten en waardering.

Echter, teleurstellingen, frustraties, tegenslagen en verdriet horen ook bij het menselijke bestaan. Als ouders en opvoeders hebben we vaak de neiging onze kinderen te behoeden voor 'bitter'. Maar ze hebben er gewoon recht op: ze hebben recht op hun eigen fouten, op hun eigen missers. Als ze daarvan leren en hun gedrag daaraan aanpassen heeft 'zoet' ook meer betekenis gekregen.

Een heel inspirerend 2011 toegewenst en dat het zoet moge overheersen!

Toon Geluk, algemeen directeur SPO De Liemers.